

Psihopatija u svakodnevnom životu

Regušić, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:088797>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet u Osijeku
Prijediplomski sveučilišni studij psihologije

Nika Regušić

Psihopatija u svakodnevnom životu

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2024.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet u Osijeku
Odsjek za psihologiju
Prijediplomski sveučilišni studij psihologije

Nika Regušić

Psihopatija u svakodnevnom životu

Završni rad

Društvene znanosti, psihologija, socijalna psihologija

Mentor: prof. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2024.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 10. 9. 2024.

Nika Regusić, 0122238780

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ŠTO JE PSIHO PATIJA?	3
2.1. Operacionalizacija i konceptualizacija psihopatije	4
2.2. Operacionalizacija i konceptualizacija primarne i sekundarne psihopatije	5
2.2.1. Sekundarna psihopatija.....	5
2.2.2. Primarna psihopatija	6
3. ADAPTIVNA PSIHO PATIJA	7
4. USPJEŠNA PSIHO PATIJA	8
4.1. Modeli u podlozi uspješne psihopatije	9
4.2. Model diferencijalnog intenziteta.....	10
4.3. Model moderirane ekspresije	10
4.4. Model diferencijalne konfiguracije	11
5. PSIHO PATIJA U KORPORATIVNOM SVIJETU	11
5.1. Psihopati na poslu.....	12
5.2. Šefovi s psihopatskim tendencijama	14
6. PSIHO PATIJA I POLITIKA	14
7. ZAKLJUČAK	15
8. LITERATURA	17

Sažetak

Psihopatija, poremećaj osobnosti karakteriziran nedostatkom empatije, krivnje i kajanja, dugo je predmet proučavanja u poljima psihologije i kriminologije. Iako se najčešće povezuje s nasilnim kriminalcima, danas znamo da se psihopatija također može manifestirati kod pojedinaca koji se ističu u visoko utjecajnim profesijama. Dobar primjer predstavljaju korporativni rukovoditelji i političari s psihopatskim osobinama koji nikada ne završavaju u zatvorima nego često doživljavaju veliki uspjeh u karijeri. Naime, adaptivnost psihopatije jedno je od potencijalnih objašnjenja kako pojedinci s psihopatskim tendencijama mogu prilagoditi svoje ponašanje i uspješno se integrirati u društvo unatoč određenim destruktivnim osobinama. Ovi „uspješni“ psihopati sposobni su manipulirati ljudima oko sebe, pokazivati grandioznost i šarm te donositi nemilosrdne odluke, dok njihove štetne karakteristike ostaju prikrivene u društvu. Naime, psihopatske osobine često su pogodne za vodeće uloge u kojima su odlučnost, karizmatičnost i sposobnost izazivanja straha ili lojalnosti potencijalna prednosti. No, razumijevanje načina na koji „uspješni“ psihopati funkcioniraju može biti od velike važnosti za suočavanje s psihopatijom koja je prisutna u svakodnevnom okruženju. Premda osobe psihopatskih tendencija neprestano napreduju u društvu, pri čemu određene psihopatske karakteristike mogu biti korisne, opasno je „uspješnu“ psihopatiju smatrati korisnom za društvo budući da psihopati većinom brinu isključivo za vlastitu korist, bez obzira na štetu koju izazivaju drugima. Stoga je cilj ovog rada pobliže objasniti fenomen „uspješne“ psihopatije s naglaskom na područja u kojima psihopati najčešće postižu uspjeh kako bi se olakšalo razumijevanje psihopatije prisutne u svakodnevnom životu i budućem smanjivanju njezinog štetnog utjecaja na društvo.

Ključne riječi: *psihopatija, adaptivnost psihopatije, psihopatske osobine, uspješni psihopati*

1. UVOD

Premda je psihopatija učestalo korišten pojam prilikom svakodnevne interakcije, od ključne je važnosti razumjeti što implicira kategorizacija određenog ponašanja kao psihopatskog. Naime, velik interes za filmska i književna djela poznata zbog glavnih aktera sa psihopatskim tendencijama potkrepljuju stav o psihopatiji kao zanimljivom i vrlo kontraverznom fenomenu (Hesse, 2009). No, važno je osvijestiti da aktualni prikazi koji prezentiraju psihopate kao kriminalce, serijske ubojice i silovatelje predstavljaju jedan od glavnih razloga za stereotipno stajalište laičke i znanstvene populacije (Skeem i sur., 2011). Kao što navode Skeem i suradnici (2011), u suvremenom svijetu i dalje dominira iskrivljeno vjerovanje da je psihopatija nužno povezana s činjenjem kriminalnih radnji te da se psihopatske ličnosti razlikuju od ostatka zajednice.

Osim utjecaja popularne kulture, današnji pogled na psihopatiju uvelike je formiran zbog činjenice da je godinama proučavana isključivo u kliničkom i forenzičkom kontekstu, neizbježno povezanom s kriminalnim postupanjem (Ene i sur., 2022). Budući da je dugo proučavana na način kojim se naglašavala tendencija ka destruktivnom ponašanju, nerijetko se smatra sinonimom za antisocijalni poremećaj ličnosti, dok su u stvarnosti to odvojeni fenomeni (Kovačević, 2021). No, u novije vrijeme utvrđeno je da postoji znatan broj osoba sa psihopatskim karakteristikama koje nisu u zatvorima, bolnicama te nikada nisu izvršile niti jedno kriminalno djelo što dovodi do pretpostavke da psihopatija postoji i u općoj populaciji (Međedović, 2015). Premda je Cleckley (1941) utvrdio da većina zatvorenika posjeduje određene psihopatske karakteristike, već je i on naglasio da se velik broj psihopata ne ponaša agresivno i ne završava u institucijama poput zatvora. S druge strane, manji broj istraživanja bavio se osobama s psihopatskim tendencijama koje nisu počinitelji kaznenih djela (Gao i Raine, 2010). Unatoč manjem broju objavljenih istraživanja o učestalosti pojave psihopatije među neosuđivanim pojedincima, Johnson (2019) sugerira da iako je psihopatija dominantno zastupljena u zatvorskoj populaciji (30%), njezina prisutnost u ukupnoj populaciji (oko 3%) može predstavljati veliki problem.

Naime, osobe s psihopatskim tendencijama ponekad imaju karakteristike koje su pozitivno evaluirane u društvu, poput visokog društvenog statusa ili puno novca. Određene psihopatske sposobnosti poput vještine šarmiranja drugih, samouvjerenosti i otpornosti na stres pojašnjavaju kako pojedinci psihopatskih tendencija ostvaruju visoke položaje u različitim aspektima života te uspješno funkcioniraju u društvu bez kontakta s pravosudnim sustavom (Dutton, 2012). Jonason i suradnici (2010) navode da određene psihopatske značajke poput grandioznosti zasigurno otežavaju rad s drugima, ali pojedine odlike psihopata poput šarmantnosti i ambicioznosti često su pozitivno društveno vrednovane (Erikson, 2019). Upravo sposobnost osoba s psihopatskim

tendencijama da ostave dobar dojam kada je to potrebno omogućava pojedincima s ovim karakteristikama da su prihvaćeni u društvu, tvoreći na taj način populaciju „uspješnih“ psihopata.

„Uspješni“ psihopati nemaju empatije i osjećaj krivnje te su skloni manipuliranju i zloupotrebljavanju drugih pri čemu dobro kontroliraju svoje ponašanje što im omogućava postizanje izuzetnog uspjeha u svakodnevnom životu. Naime, iako često postupaju neetički prema drugima, posjeduju pojedine optimalne osobine koje su poželjne za uspjeh na raznim radnim mjestima. Zahvaljujući karizmatičnost, šarmantnosti i vještom manipuliranju često su vrlo uspješni, pogotovo na položajima koji zahtijevaju kontrolu nad drugima (Thompson i sur., 2014). Stoga, iako često ostaju neprimijećeni kao psihopati, itekako se ističu u zanimanjima vezanim za pravo, politiku i velike korporacije (Cleckley, 1941).

Radi ostvarivanja doprinosa u uspješnijem prepoznavanju psihopata s kojima se ljudi svakodnevno susreću, svrha ovoga rada je pridonijeti postojećoj literaturi pružajući integrirani pregled psihopatije u svakodnevnom životu s ciljem lakšeg razumijevanja „uspješne“ psihopatije. Na početku rada, naglasak će biti na definiranju samog pojma psihopatije kako bi se smanjilo stereotipno mišljenje o psihopatskoj populaciji i njezinoj isključivoj prisutnosti među kriminalcima. Zatim, rad će se fokusirati na razjašnjavanje razlike između uspješne i neuspješne psihopatije te će pobliže definirati specifične aspekte uspješne psihopatije poput korporativne psihopatije, psihopatije u politici te fenomena adaptivne psihopatije.

2. ŠTO JE PSIHOPATIJA?

Psihopatija je popularna tema u suvremenom svijetu, a povijesni razvoj pojma psihopatije moguće je pratiti unatrag sve do srednjeg vijeka što upućuje na veliku važnost psihopatije kroz povijest (Baboselac-Marić, 2015). Najstariji opis upotrijebljen za tumačenje modernih shvaćanja psihopatije ponudio je Pinel (1801, prema Schulsinger, 1972) opisujući „maniju bez ludila” kod pojedinih pacijenata. Zatim, Pritchard (1835, prema Schuslenger, 1972) opisuje „moralno ludilo”, pojam koji je dugo korišten kao sinonim za psihopatiju. Većina ranih opisa psihopatije naglašava postojanje nasilnog, impulzivnog i destruktivnog ponašanja psihopatskih ličnosti (Patrick i suradnici, 2009). Kao što navodi Furnham (2010), „izraz psihopat ili sociopat označavao je nemoralno ponašanje pojedinca uz nedostatak kajanja i srama”. S druge strane, Schneider (1934) prepoznaje i opisuje važnost pojedinih značajki kao što su šarmantnost i samopouzdanje te prisutnost deficita u empatiji u opisivanju psihopatije.

Početak 21. stoljeća, opis psihopatije temeljio se na stajalištu da je fenomen psihopatije jedan od ključnih pojmova u kriminološkim istraživanjima, naglašavajući važnost proučavanja psihopatskih karakteristika kroz kontinuum (Hare i Neumann, 2010). Prema Petzu (2005), psihopatija je poremećaj ličnosti karakteriziran nemogućnosti emocionalnog doživljaja krivnje, kajanja, brižnosti i empatične brige za druge ljude. Uz emocionalne manifestacije među kojima dominira emocionalna plitkost, Blair i suradnici (2008) uvrštavaju antisocijalno ponašanje kao važan ponašajni indikator. Novije shvaćanje psihopatije opisali su Anderson i Kiehl (2014) smatrajući da se radi o poremećaju obilježenom crtama ličnosti koje su zaslužne za uspostavljanje egocentričnih ciljeva neovisno o pravima ostatka zajednice. Takve osobine uključuju bešćutnost, smanjenu sposobnost kajanja, površinski šarm, impulzivnost te lošu kontrolu ponašanja (Hare, 2003). Također, današnji pogledi na psihopatiju stavljaju naglasak na utjecaj empatijske disfunkcije, zbog koje slab intenzitet doživljavanja negativnih i pozitivnih emocija često rezultira povrjeđivanjem osoba iz okoline (da Silva i sur., 2015).

Iako su postojale razlike u definiranju psihopatije kroz vrijeme, važno je naglasiti da sve postojeće definicije opisuju osobe s psihopatskim tendencijama kao pojedince s emocionalnim i kognitivnim deficitima, uz izostanak vidljivih indikatora psihijatrijskog poremećaja (Lilienfeld i sur., 2014). S druge strane, Patrick i suradnici (2009) upozoravaju da višegodišnja istraživanja i brojni objavljeni radovi još uvijek nisu u potpunosti razriješili nesuglasice oko definiranja i načina procjene konstrukta psihopatije.

2.1. Operacionalizacija i konceptualizacija psihopatije

Disertacija Herveya Cleckleya (1941), koji je u radu *Maska zdravlja* razvio šesnaest kriterija za dijagnosticiranje psihopatije, poslužila je kao osnova za današnju konceptualizaciju i operacionalizaciju. Naime, Cleckleyev rad postavio je temelje za daljnja istraživanja osobina psihopatije, koje su kasniji autori poput Blaira i suradnika (2008) nadopunjavali i proširivali identificirajući ključne karakteristike psihopatije. Prema Blairu i suradnicima (2008), površni šarm, nedostatak tjeskobe i krivnje, usmjerenost na sebe i emocionalno siromaštvo neki su od najvažnijih kriterija. Budući da je psihopatija složen fenomen, najpravičnije ju je opisati kao profil личности sastavljen od nekoliko crta poput specifičnog interpersonalnog stila koji se zasniva na manipulaciji, zloupotrebi drugih, iskorištavanju drugih u vlastite svrhe te karakteristike poput visokog mišljenja o sebi i površnog šarma (Hare, 2003). Zatim, važno je napomenuti da psihopati imaju specifičan obrazac emocionalnog doživljavanja u kojem dominira emocionalna hladnoća koja se prvenstveno zasniva na nižoj sposobnosti doživljavanja neugodnih emocija poput straha, krivnje i anksioznosti te emocionalne empatije (Hare, 2003). Nadalje, treća karakteristika, prema Hareu (2003) odnosi se na životni stil okarakteriziran impulzivnosti i lošom kontrolom ponašanja. Posljednja karakteristika koja se odnosi na antisocijalno ponašanje, posebno je diskutabilna. Premda je antisocijalno ponašanje dugo smatrano kao ključan pojam u definiranju psihopatije (Patrick i suradnici, 2009), u suvremenoj konceptualizaciji se smatra da antisocijalno ponašanje ne predstavlja srž psihopatije. Naime, vjeruje se da psihopatija ne mora rezultirati izvršavanjem kriminalnih djela te nasuprot tome može rezultirati oblicima ponašanja koji se u određenim aspektima društva prilično cijene i prihvaćaju.

Na temelju navedenih karakteristika i vlastitih kliničkih dojmova Robert Hare, razvio je prvi alat za procjenu psihopatije pod nazivom Provjerna lista za psihopatiju (eng. *Psychopathy Checklist-PCL*; Hare, 1980), koja je kasnije revidirana kasnije (*PCL-R*; Hare, 1991). Naime, revidirana Provjerna lista za psihopatiju uključuje Faktor 1 koji se sastoji od interpersonalnog i afektivnog elementa, te Faktor 2 koji je definiran načinom života i antisocijalnim elementom (Blair i sur., 2008). Nadalje, Hare (1985) razvija prvi instrument za samoprocjenjivanje psihopatije nakon čega je osmišljen Inventar psihopatske ličnosti (*PPI*; *Psychopathic Personality Inventory*). U svrhu smanjivanja razlika u konceptualizaciji i operacionalizaciji psihopatije, Patrick i suradnici (2009) osmislili su Trijarhijski model psihopatije (*TMP*) prema kojemu je psihopatija kompleksan fenomen sastavljen od tri fenotipske značajke, odnosno smjelosti, bešćutnosti i dezinhibicije, pri čemu se komponente međusobno preklapaju iako nisu dio jedinstvenog koncepta.

Iako je psihopatija tradicionalno konceptualizirana kao jedinstven poremećaj ličnosti, istraživanja su ukazala na potrebu za daljnjom diferencijacijom unutar samog pojma što je dovelo

do razvoja podjele na primarnu i sekundarnu psihopatiju (Karpman, 1941; Lykken, 1995). Naime, podjela na primarnu i sekundarnu psihopatiju uvedena je kako bi se bolje razumjeli različiti oblici poremećaja budući da se pokazalo da svi psihopati ne dijele iste osnovne karakteristike i motivacije (Lykken, 1995). Diferencijacija koja će biti predstavljena u daljnjem tekstu omogućuje precizniju dijagnostiku i ciljano pristupanje tretmanu, s obzirom da se primarni i sekundarni psihopati razlikuju u svojoj emocionalnoj reaktivnosti i odgovorima na intervencije (Skeem i sur., 2011).

2.2. Operacionalizacija i konceptualizacija primarne i sekundarne psihopatije

Podjela psihopatije na dvije podvrste, primarnu i sekundarnu, započela je nastankom Karpmanove psihodinamičke teorije (Karpman, 1948). Premda primarna i sekundarna psihopatija djeluju klinički identične, značajno se razlikuju s obzirom na motive u podlozi ponašanja i svakodnevnog funkcioniranja. Naime, Bronchain i suradnici (2020) tvrde da je primarna psihopatija povezana s urođenim emocionalnim deficitima, dok su emocionalni deficiti povezani sa sekundarnom psihopatijom rezultat negativnih okolinskih čimbenika poput odbacivanja i zlostavljanja. Stoga se može reći da je emocionalno-interpersonalna komponenta osnova primarne, dok je socijalna anksioznost aspekt koji je značajka sekundarne psihopatije (Levenson i sur., 1995).

Kako bi operacionalizirali koncepte primarne i sekundarne psihopatije, Levenson i suradnici (1995) razvili su Levensonovu skalu psihopatije (LSRP) od 26 stavki pri čemu čestice osmišljene za mjerenje manipulativnosti i međuljudske bešćutnosti čine podskalu primarne psihopatije, a čestice koje odražavaju impulzivno i abnormalno ponašanje skalu sekundarne psihopatije.

2.2.1. Sekundarna psihopatija

Prema Karpmanu (1948) sekundarna psihopatija odnosi se na simptomatski tip psihopatije koji je neurotičan te sklon neprijateljskom ponašanju. Nerijetko, sekundarna psihopatija okarakterizirana je agresivnošću, anksioznošću, impulzivnošću, te nasilnim ponašanjem motiviranim negativnim emocijama (Bronchain i sur., 2020). Naime, tijekom procesa percepcije, interpretacije i reagiranja na podražaje koji izazivaju strah, osobe s tendencijom ka sekundarnoj psihopatiji doživljavaju smanjenu neuralnu aktivnost u regijama mozga ključnima za emocionalnu obradu i regulaciju straha (Sethi i sur., 2018). Također, Kimonis i suradnici (2017) primjećuju da visoko stresni i emocionalno nabijeni događaji dodatno povećavaju emocionalnu osjetljivost što često rezultira traumama i anksioznošću koje imaju velik utjecaj na ponašanje (Sethi i sur., 2018). Naime, intenzivna emocionalna nestabilnost i poteškoće u kontroli emocija mogu uzrokovati česte promjene raspoloženja i sklonost agresivnim reakcijama zbog čega se visoka emocionalna

reaktivnost smatra najčešćim znakom sekundarne psihopatije (Sethi i sur., 2018). Zatim, Benning i suradnici (2005) navode da je sekundarna psihopatija često povezana s nižim socioekonomskim statusom, obrazovanjem i verbalnom inteligencijom. Ovi faktori mogu dodatno otežati upravljanje stresom te emocionalnu kontrolu, što povećava mogućnost impulzivnog i agresivnog ponašanja (Sethi i sur., 2018). Kako bi naglasio utjecaj okolinskih faktora na razvoj psihopatskih sklonosti, Lykken (1995) koristi termin sociopatija. Nadalje, istraživanja ukazuju na povezanost zanemarivanja i trauma iz djetinjstva s razvojem simptomatske psihopatije (npr. Raine i sur., 1998) što ide u prilog pretpostavkama o utjecaju okoline na njezin razvoj (Karpman, 1948). Konačno, Coyne i Thomas (2008) provode istraživanje kojim ukazuju na to da sekundarni psihopati čine drugačiju vrstu nasilnog ponašanje u odnosu na primarne psihopate, pri čemu su skloniji koristiti se izravnim impulzivnim oblikom agresije u postizanju vlastitih ciljeva.

2.2.2. Primarna psihopatija

Suprotno sekundarnoj psihopatiji, primarna psihopatija smatra se idiopatskim nasljednim oblikom za koji je karakteristična izrazito egoistična i nemoralna struktura osobnosti (Fritzon i sur., 2019). Manipulacija i destruktivno ponašanje primarnih psihopata uglavnom su produkt narcističkih tendencija (Kovačević, 2021), a glavna karakteristika odnosi se na nedostatak straha i empatije te naglašenu dominantnost (Ogloff i sur., 1990). Premda je smanjena aktivnost područja mozga ključnog za različite emocionalne i kognitivne funkcije zajednička primarnim i sekundarnim psihopatima, za razliku od sekundarnih psihopata, osobe sa tendencijom ka primarnoj psihopatiji ne pokazuju dodatne neuralne promjene u području koje je ključno za učenje straha i razumijevanje mentalnog stanja drugih ljudi (Fritzon i sur., 2019). Sethi i suradnici (2018) naglašavaju da specifične neurološke karakteristike primarnih psihopata omogućavaju planiranje i strategijsko razmišljanje te manipuliranje drugima bez osjećaja krivnje. No, nalazi Osumia i Ohira (2017) sugeriraju da je za primarnu psihopatiju karakterističan nisak osjećaj pravednosti pri čemu se primarni psihopati ponašaju pravednije u situacijama kada je prisutan rizik od kažnjavanja. Budući da su osjetljivi na posljedice nepravednog ponašanja, koristeći se selektivnom empatijskom obradom reguliraju primjenu nepoželjnog ponašanja kako bi izbjegli kaznu prilikom ostvarivanja osobnih ciljeva (Osumi i Ohira, 2017). Nadalje, Patrick i suradnici (2009) objašnjavaju da zbog načina manifestacije agresije te uspostavljanja emocionalne kontrole i manipulacije, osobe s karakteristikama primarne psihopatije vjerojatnije postižu uspjeh u društvu. Također, Coyne i Thomas (2008) sugeriraju da će primarni psihopati češće primijeniti suptilne i proračunate oblike agresije koji često ostaju neprimijećeni, ali omogućavaju zadovoljavanje njihovih potreba.

3. ADAPTIVNA PSIHOPATIJA

Iako psihopatske tendencije pojedinaca su povezane s negativnim ishodima za druge osobe koje dolaze s njima u kontakt, novija istraživanja sugeriraju da psihopatske tendencije, naročito karakteristike specifične za sekundarnu psihopatiju, mogu biti adaptivne. Generalno, psihopatija je izraženija kod pojedinaca koji su živjeli u nepovoljnim okruženjima poput disfunkcionalnih obitelji, zlostavljanja te kriminala i zloupotrebe supstanci ovisnosti (Kovačević 2021). Naime, pretpostavka je da nepovoljna okruženja izazivaju stres zbog čega pojedinci koji dolaze iz takvih okruženja razvijaju psihopatske karakteristike kako bi se zaštitili od okolinskih stresora što sugerira da pojedine karakteristike sekundarne psihopatije imaju adaptivnu vrijednost (Glenn i sur., 2011). Kako bi se smanjili stres, razvijaju manjak straha, anksioznosti i emotivnu hladnoću što čini pojedine osobe sposobnim za lakše manipuliranje i povrjeđivanje drugih. Pretpostavka da psihopatske karakteristike ponekad mogu imati produktivnu svrhu za preživljavanje pojedinca od prije je poznata (Lilienfeld, 1998), a činjenica da je potvrđen konstrukt „uspješne“ psihopatije ide u prilog hipotezi o adaptivnoj prirodi sekundarne psihopatije.

Pojedina istraživanja sugeriraju da psihopatija može biti povezana s određenim pozitivnim društvenim ishodima. Na primjer, psihopati mogu pokazivati veću emocionalnu stabilnost (Paulhus i Williams, 2002, prema Petrović i Međedović, 2012) te pokazuju sposobnost održavanja visokog samopouzdanja (Sedikides i sur., 2004 prema Petrović i Međedović, 2012). Također, psihopatija može pridonijeti poslovnom uspjehu i drugim područjima ljudskog funkcioniranja, što ukazuje na to da psihopatija može pomoći u stjecanju statusa i sredstava neophodnih za preživljavanje (Glenn i Raine, 2009, prema Petrović i Međedović, 2012). Nadalje, Durand (2018, prema Kovačević 2021) sugerira da su osobe s psihopatskim tendencijama često sretnije i više brinu za vlastitu dobrobit što pridonosi zadovoljstvu kvalitetom života. Također, Kovačević (2021) govori o tome da emocionalne i socijalne karakteristike prisutne kod psihopata potencijalno štite od razvoja posttraumatskog stresnog poremećaja, dok istraživanje Verone i suradnika (2012, prema Kovačević, 2021) ukazuje da psihopati imaju manje samoubilačkih misli te rjeđe obolijevaju od depresije i anksioznog poremećaja. Stoga Petrović i Međedović (2012) iznose pretpostavku da se afektivne, intelektualne i bihevioralne komponente psihopatije mogu promatrati kao organizirani sustavi koji utjelovljuju produktivnu metodu preživljavanja nastalu tijekom evolucije, pri čemu je glavni cilj sustava rješavanje pitanja od društvenog značaja.

4. „USPJEŠNA“ PSIHOPATIJA

Psihopati su osobe koje imaju brojne osobine, poput egocentrizma i emocionalne plitkosti, a koje su negativno vrednovane u društvu. No, zahvaljujući visoko razvijenim sposobnostima manipuliranja i laganja drugima, često se vrlo dobro uklapaju u svakodnevni život. Prepoznavši da psihopati nisu samo među zločincima i zatvorenicima, Hare (2003) određene pojedince naziva psihopatima bijelih ovratnika, danas poznatiji kao „uspješni“ psihopati. Stoga psihopatiju, prema Hareu i Neumannu (2010), treba promatrati kao kontinuirani niz koji omogućuje odvajanje „uspješnih“ psihopata od onih koji čine zločine. Prema Gao i Raineu (2010), ključno je razumjeti razlike između „uspješnih“ i „neuspješnih“ psihopata, odnosno onih koji čine kaznena djela jer, unatoč činjenici da nisu institucionalizirani, „uspješni“ psihopati mogu predstavljati veliku prijetnju društvu. Stoga istraživanje „uspješne“ psihopatije također može pomoći u identificiranju čimbenika koji štite društvo od nasilja i kriminala. No, premda je kriminalni oblik psihopatije vrlo dobro istražen i opisan, konceptualizacija „uspješne“ psihologije još nije posve jasna (Wallace i sur., 2022).

Pojam „uspješne“ psihopatije u znanosti se pojavio kada su stručnjaci primijetili da pojedinci s psihopatskim karakteristikama uspješno napreduju u društvenom i profesionalnom kontekstu (npr. Babiak i Hare, 2006). Već je i Cleckley (1941), u prije spomenutom radu *Maska zdravlja*, zabilježio primjere visoko funkcionalnih psihopata među kojima se ističu poslovni ljudi, liječnici i znanstvenici s dominantnim osobinama poput površnog šarma, manipulativnosti i egocentričnosti. Naime, za Cleckleya (1941) takvi pojedinci s psihopatskim tendencijama predstavljaju „nepotpunu manifestaciju poremećaja“. Upravo dominacija osobina poput neustrašivosti i manipulativnosti nad impulzivnošću i slabom samokontrolom razlikuju „uspješne“ psihopate od psihopata koji postaju počinitelji kaznenih djela. Također, na temelju istraživačkog rada Mullins-Sweatt i suradnici (2010) su zaključili da „uspješni“ psihopati imaju razvijeniji osjećaj savjesnosti koji vjerojatno pospješuje prilagođavanje „uspješnih“ psihopata široj zajednici poboljšavajući sposobnost kontrole impulsa i neželjenog ponašanja. Nadalje, Cleckley (1941) tvrdi da samo mali broj psihopata izvrši ozbiljan zločin, iako većina vrlo vješto krši određene zakone koji pak ne podrazumijevaju zločine dovoljne za uhićenja. Sukladno tome, Hare (2003) ističe da velik broj visoko pozicioniranih psihopata nisu osuđivani kriminalci, no itekako mogu nanijeti štetu široj zajednici zbog čega su vrlo opasni.

Prema Lilienfeldu (1998) temeljna deskripcija „uspješne“ psihopatije odnosi se na pojedince s psihopatskim tendencijama koji uspijevaju izbjeći uhićenje i pravne posljedice unatoč sudjelovanju u kriminalnim aktivnostima. Nadalje, širi pogled na „uspješnu“ psihopatiju uključuje

ideju da psihopatija može dovesti do različitih ponašanja koja olakšavaju uspješnu prilagodbu na uvjete okoline (Lilienfeld, 1998).

Premda se brojni autori slažu da emocionalna plitkost, karakteristična za psihopatiju, otežava razvoj empatije u psihopatskoj populaciji (Mullins- Nelson i sur., 2006), Međedović (2015) naglašava da manjak empatije može rezultirati određenim prednostima koje osiguravaju društveni uspjeh. Naime, brojna istraživanja potvrđuju hipotezu da psihopatija u određenim situacijama može biti uspješna. Među mnogobrojnim nalazima, važno je naglasiti da su studije pokazale da osobe s psihopatskim tendencijama pokazuju veću otpornost na stres i nižu socijalnu anksioznost (Hoffman i sur., 2009) što olakšava interakciju s drugima i preuzimanje vodstva u društvenim odnosima. Budući da stresna situacija na njih djeluje stimulatивно, često su prepoznati kao heroji dobrovoljno sudjelujući u opasnim zadacima kako bi zadovoljili vlastite prikrivene potrebe (Hogan i Hogan, 2001). Prema istraživanju Lasko i Chestera (2021) „uspješni“ psihopati koriste kompenzacijske mehanizme kako bi smanjili svoje antisocijalne sklonosti i poboljšali svoje društveno funkcioniranje. Konkretno, istraživanje je pokazalo da izražene samohvalisave sklonosti i tendencija za manipulacijom drugih dovodi do poboljšane kontrole impulsa i sposobnosti reguliranja agresivnih tendencija. To implicira da „uspješni“ psihopati mogu neutralizirati urođene tendencije razvojem osjećaja savjesnosti koji doprinosi prilagodbi i uspješnom funkcioniranju u zajednici (Lasko i Chester, 2021). Nadalje, Aharoni i Kiehl (2013) provode istraživanje kojim ukazuju da određene psihopatske karakteristike poput niske savjesnosti pospješuju izvršavanje kriminalnih djela. Slične rezultate dobili su i Morselli i Tremblay (2004) koji su utvrdili da „uspješni“ psihopati, zahvaljujući niskoj savjesnosti, ostvaruju značajnije prihode baveći se nezakonitim radnjama što sugerira da niska razina odgovornosti može biti prednost prilikom nezakonitog djelovanja. Konačno, Patrick i suradnici (2009) predstavljaju nekoliko nalaza koji sugeriraju da je psihopatska osobina smjelosti u pozitivnoj korelaciji s osobnim boljitkom te društvenim utjecajem i postignućima.

U svrhu lakšeg razumijevanja „uspješne“ i „neuspješne“ psihopatije u društvu, osmišljena su tri modela, odnosno model diferencijalnog intenziteta, model moderirane ekspresije te model diferencijalne konfiguracije (Hall i Benning 2006).

4.1. Modeli u podlozi uspješne psihopatije

Kroz različite perspektive, modeli objašnjavaju kako se neke osobe psihopatskih tendencija koriste destruktivnim oblicima ponašanja zbog svojih osobnih sklonosti, dok drugi uspijevaju iskoristiti iste karakteristike kako bi postigli uspjeh u svakodnevnom životu.

4.2. Model diferencijalnog intenziteta

Prema prvom modelu, „uspješna“ psihopatija je subklinička verzija „neuspješne“, odnosno kriminalne psihopatije (Međedović, 2015). Naime, termin subkliničke psihopatije najčešće je proučavan u kontekstu mračne trijade unutar koje subklinička psihopatija, zajedno s narcizmom i makijavelizmom, predstavlja negativne osobine ličnosti (Baboselac-Marić, 2015). Lilienfeld i suradnici (2015) naglašavaju da su psihopatske karakteristike blago do umjereno izražene među osobama psihopatskih tendencija iz opće populacije. Drugim riječima, „uspješni“ psihopati imaju jednake osobine kao kriminalni psihopati, ali su njihove psihopatske tendencije manje izražene (Wallace i sur., 2022). Prema tome, subklinički model pretpostavlja da oba tipa psihopatije imaju istu temeljnu strukturu ličnosti pri čemu je glavna razlika u izraženosti pojedinih karakteristika, posebno sklonosti za antisocijalno i kriminalno ponašanje (Međedović, 2015). Budući da „uspješni“ psihopati pokazuju manji intenzitet psihopatskih osobina i antisocijalnih ponašanja, lakše se uklapaju u društvo. Naime, iako „uspješni“ psihopati posjeduju sve karakteristike koje se pripisuju psihopatiji, zbog nižeg intenziteta karakteristika poput bezobzirnosti manje su skloni poduzimanju impulzivnih radnji (Wallace i sur., 2022). Hare i suradnici (2000) potvrđuju ovu teoriju ističući da „neuspješni“ psihopati pokazuju veću izraženost psihopatskih osobina što potvrđuje veća prisutnost psihopata među zatvorenicima nego u općoj zajednici.

4.3. Model moderirane ekspresije

Drugi model pretpostavlja da je etiološka osnova „uspješne“ i „neuspješne“ psihopatije jednaka, ali da postoje razlike u moderirajućim faktorima. Premda „uspješni“ psihopati posjeduju karakteristike tipične i za „neuspješnu“ psihopatiju, posjedovanje pojedinih dodatnih značajki omogućava izbjegavanje nepovoljnih ishoda te pomaže u lakšoj socijalizaciji (Wallace i sur., 2022). Konkretnije, Međedović (2015) navodi da pojedini faktori poput inteligencije, društvenog statusa i samodiscipline imaju zaštitnu ulogu u sprječavanju rizika od razvoja antisocijalnog ponašanja. Mullins-Sweatt i suradnici (2010) objašnjavaju da se predstavljeni koncept temelji na ideji da je veća razina savjesnosti temeljna značajka po kojoj se „uspješna“ psihopatija razlikuje od „neuspješne“. Sukladno, Ozer i Benet- Martinez (2006, prema Wallace i sur., 2022) istraživanjem su utvrdili pozitivan odnos savjesnosti i pozitivnih društvenih ishoda, a Clower i Bothwell (2001, prema Wallace i sur., 2022) negativnu korelaciju savjesnosti i broja počinjenih kaznenih djela. Konačno, Mullis-Sweatt i suradnici (2010) napominju da procjene brojnih znanstvenika upućuju na ulogu dobre kontrole impulsa i sposobnosti dugoročnog planiranja u uspješnom funkcioniranju osoba s psihopatskim tendencijama.

4.4. Model diferencijalne konfiguracije

Za razliku od drugog, treći model pretpostavlja da postoji etiološka razlika između „uspješne“ i „neuspješne“ psihopatije (Međedović, 2015). Drugim riječima, koncept dualnih procesa sugerira da se „uspješni“ psihopati razlikuju od „neuspješnih“ po antisocijalnim tendencijama, a ne po emocionalnim i socijalnim karakteristikama. Konkretnije, osobe psihopatskih tendencija koje posjeduju osobine koje su češće prisutne kod empatičnih osoba vjerojatnije će biti „uspješni“ psihopati. S druge strane, pojedinci koji posjeduju više okrutnih osobina vjerojatnije pripadaju populaciji „neuspješnih“ psihopata. Potvrđujući koncept, DeMatteo i suradnici (2006) tvrde da psihopati prisutni u općoj populaciji pokazuju izraženije afektivne karakteristike, poput površnog šarma, krivnje i anksioznosti, za razliku od institucionaliranih pojedinaca među kojima dominira sklonost prema antisocijalnom ponašanju.

Prema provedenim istraživanjima, osobe psihopatskih tendencija su prisutnije u zatvorskoj populaciji zbog izraženijih psihopatskih karakteristika, dok „uspješni“ psihopati često uspijevaju izbjeći institucionaliziranje zahvaljujući boljoj kontroli impulsa i sposobnosti planiranja (Hare i sur., 2000) Također, nalazi potvrđuju da su antisocijalna obilježja manje uočljiva kod „uspješnih“ nego kod „neuspješnih“ psihopata (DeMatteo i sur., 2006.). Stoga Međedović (2015) tvrdi da postoji empirijska potpora za sve tri teorije. S obzirom da se modeli međusobno ne poništavaju, Wallace i suradnici (2022) predlažu da je najpreciznije korist integraciju sva tri koncepta zbog čega je potrebno konstruirati jedinstveni koncept koji će objediniti postavljene modele (Međedović, 2015).

5. PSIHOPATIJA U KORPORATIVNOM SVIJETU

Budući da psihopatske karakteristike nužno ne rezultiraju antisocijalnim ponašanjem i kriminalnim aktivnostima, brojni „uspješni“ psihopati iskorištavaju određene psihopatske osobine za napredovanje u poslovnom svijetu. Sokić i Lukač (2018) navode da su „uspješni“ psihopati često na vodećim poslovnim položajima gdje je njihova zastupljenost veća, oko 3.5% u odnosu na opću populaciju, što ide u prilog prethodnoj tvrdnji. Također, Babiak (1995) objašnjava da se ljudi koji posjeduju psihopatske tendencije mogu učinkovito integrirati u poslovno okruženje napredujući u velikim korporacijama koje doživljavaju brzi rast ili nepredvidivu promjenu. Naime, ljudi s psihopatskim tendencijama drugima se čine privlačnima zbog svog šarma (Babiak i Hare, 2006), sposobni su prevladati neizvjesnost i ostvariti svoje ciljeve zahvaljujući samopouzdanju (Sandvik i sur., 2015), emocionalno su otporni na neuspjeh i kritiku (Dutton, 2012), mogu izdržati

stres te ostaju smireni pod pritiskom zbog svoje niske anksioznosti i snažnog osjećaja sebe (Dutton, 2012; Lykken, 1995).

Zahvaljujući istraživanjima koja su pokazala prisutnost „uspješnih“ psihopata u radnom okruženju, nastao je termin organizacijska ili korporativna psihopatija (Gao i Raine, 2010). No, organizacijska ili korporativna psihopatija tek je od nedavno aktualna tema istraživanja, stoga je mali broj istraživanja objasnio utjecaj psihopatije na organizacijsku dinamiku (Harms i Spain, 2015). S obzirom na karakteristike psihopatske osobnosti i tendenciju ostvarivanja vlastitih ciljeva usprkos šteti koju čine drugima, većina znanstvenika podupire mišljenje da korporativni psihopati štete organizacijama ometajući izvršavanje zajedničkih zadataka i destruktivno djelujući na druge zaposlenike (Boddy, 2010).

Premda većina istraživanja raspravlja o tome kako pojedinci s psihopatskim tendencijama imaju lošije rezultate od opće populacije kada je riječ o izvršavanju specifičnih zadataka, neka istraživanja sugeriraju da pojedinci s ovim karakteristikama u određenim okolnostima mogu ostvariti veći uspjeh. Dobar primjer predstavlja već spomenuto istraživanje Osumia i Ohira (2010) kojim se ispitalo mogu li psihopatske tendencije pridonijeti donošenju ekonomičnijih poslovnih odluka. Naime, istraživanjem se pokazalo da emocionalna neosjetljivost osoba s psihopatskim tendencijama može dovesti do racionalnijeg donošenja ekonomskih odluka u odnosu na ostale zaposlenike. Jedno od istraživanja u kontekstu korporativne psihopatije proveli su i Boddy i suradnici (2015) koji sugeriraju da pojedinci visokog poslovnog statusa imaju izražene psihopatske osobine te često manipulacijom suradnika uzrokuju društvene i ekonomske nepravde i štete. Nadalje, prema studiji Hilla i Scotta (2019), samo 4% oglasa za posao traži emocionalne i međuljudske karakteristike koje nisu povezane s psihopatijom. Prema Hareovoj teoriji (2003), najmanje 2% ljudi koji žive u razvijenim dijelovima svijeta pokazali bi određene psihopatske karakteristike kada bi ih se testiralo alatima za procjenu psihopatije. Zbog prirode poslovnog okruženja te činjenice da afektivne psihopatske osobine poput nedostatka straha osiguravaju uspjeh u takvim okruženjima, ovo se može smatrati primjerom konteksta u kojem psihopatske osobine mogu biti adaptivne, korisne i dovesti do uspjeha (Hill i Scott, 2019).

5.1. Psihopati na poslu

Neželjena ponašanja zaposlenika koja bi mogla oštetiti tvrtku i članove korporacije te ostvariti negativan financijski učinak nazivaju se kontraproductivnim radnim ponašanjem (Forsyth i sur., 2012). Pojedini oblici kontraproductivnog radnog ponašanja, poput nasilja, neovlaštenog uzimanja tuđih stvari i namjernog nanošenja štete, često imaju negativan učinak na psihološku dobrobit zaposlenih te na zadovoljstvo na radnom mjestu (Spector i sur., 2006, prema Fritzon i

sur., 2019). Premda pojedini autori naglašavaju da psihopatske ličnosti mogu doprinijeti organizacijama i na neki način biti produktivni (npr. Osumi i Ohira, 2010), važno je naglasiti da se većina slaže s Boddyjem (2010) koji upozorava da su korporativni psihopati odgovorni za razvoj neproduktivnog i negativnog radnog okruženja u kojem je česta pojava zlostavljanja i manipuliranja drugim zaposlenicima. Sukladno tome, Troy i suradnici (2011, prema Fritzon i sur., 2019) izvještavaju da rukovoditelji sa psihopatskim tendencijama često sudjeluju u prijevarama i ohrabruju druge na njihovo izvršavanje.

Chiaburu i suradnici (2013) vjeruju da „uspješni“ psihopati često nastoje stvoriti privid uspješnog rada u svrhu ostvarivanja osobnih ciljeva. Prema Međedoviću (2015), osobe s psihopatskim karakteristikama često napreduju na radnom mjestu zbog poželjnosti određenih psihopatskih osobina po kojima se ističu. S druge strane Međedović (2015) naglašava da negativne karakteristike poput manipulativnosti ipak izazivaju velike štete u organizacijama. Nadalje, Sokić i Lukač (2018) sugeriraju da postoji slaganje autora oko činjenice da „uspješni“ psihopati imaju tendenciju donijeti nemoralne korporativne odluke, najvjerojatnije zbog emocionalne plitkosti karakteristične za psihopatiju. Sukladno tome, Neumann i Hare (2010) izvještavaju da psihopatske karakteristike mogu predstavljati doprinosim u kreativnom radu ili vještinama komuniciranja, međutim, često su povezane s lošim poslovnim rezultatima, vještinama upravljanja podređenim zaposlenicima te nesnalaženju prilikom koordiniranog rada. Naime, „uspješni“ psihopati često su fokusirani na postizanje uspjeha, a zahvaljujući niskoj empatiji prema drugima i neopterećenosti potencijalnim žrtvama vrlo lako postižu maksimalne rezultate uz ulaganje malo napora (Glenn i sur., 2011). S obzirom da pojedinci koji pokazuju psihopatske tendencije imaju smanjeno emocionalno iskustvo, izostanak osjećaja krivnje povećava njihovu otpornost na stres i nelagodu što im olakšava postizanje ciljeva bez obzira na potencijalno nanošenje štete drugima. Grieve i Mahar (2010) dodaju da postoji korelacija između psihopatije i emocionalne inteligencije što sugerira da osobe s psihopatijom emocionalno manipuliraju drugima, uključujući njihove poslovne partnere i suradnike. Istraživanje odnosa između psihopatskih crta ličnosti i vodstva aktualna je tema unutar istraživačke zajednice, pri čemu se pokazalo da su osobe s psihopatskim crtama osobnosti često odvažne i sklone riziku što ih čini pogodnima za uspijevanje na vodećim položajima (Lilienfeld i sur., 2014). Sklonost riziku u odabiru posla potvrdila je i studija Lilienfelda i suradnika (2014) koja je povezivala psihopatske tendencije s izborom profesije otkrivši da će oni s psihopatskim tendencijama vjerojatnije odabrati poslove kao što su provođenje zakona, vojsku ili kirurgiju. Nadalje, Baboselac-Marić (2015) ističe da su osobe s psihopatskim tendencijama često neodgovorni zaposlenici koji nerijetko ne izvršavaju radne zadatke te su u sukobima s drugim zaposlenicima. Nadalje, O' Boyle i suradnici (2012, prema Baboselac-Marić

2015) upozoravaju da loša kontrola impulsa pojedinaca s psihopatskim tendencijama često rezultira nemoralnim ponašanjem poput sabotiranja drugih sudionika i laganja u vlastitu korist.

5.2. Šefovi s psihopatskim tendencijama

Sve veći broj nemoralnog i nezakonitog postupanja osoba koje se nalaze na rukovodećim pozicijama raznih organizacija navela je znanstvenike na istraživanje psihopatskih ličnosti koje se nalaze na šefovskim pozicijama (Padilla i sur., 2007, prema Sokić i Lukač 2018). Naime, „uspješni“ psihopati se mogu činiti kao idealni šefovi jer su profinjeni, šarmantni, popularni i inteligentni, a istovremeno mogu skrivati i iskorištavati svoju nemoralnu i manipulativnu stranu. Studija Babiaka i Harea (2006) pokazuje da 3.5% poslovnih lidera ima određene psihopatske karakteristike. Također, Babiak i Hare (2006) upozoravaju da pojedine karakteristike kao što su sposobnost manipuliranja i visoko samopouzdanje često stvaraju iluziju uspješnog stila rukovođenja. No, rezultati istraživanja Neumanna i Harea (2010) ukazuju da većina rukovoditelja posjeduje psihopatske osobine pri čemu ostali suradnici negativno ocjenjuju njihove sposobnosti rukovođenja. Nadalje, istraživanja sugeriraju da su psihološka dobrobit, zadovoljstvo poslom i obiteljski odnosi zaposlenika nerijetko narušeni zbog autoritarnog stila rukovođenja njihovih šefova koji često ne pružaju podražavajuće povratne informacije (Mathieu i sur., 2014). Također, Leslie i Van Vel sor (1996, prema Mathieu i sur., 2014) predstavljaju negativne odlike pojedinih rukovoditelja, poput bezosjećajnosti prema zaposlenicima, nedosljednog obavljanja zadataka i nemogućnosti uspostavljanja osjećaja zajedništva na radnom mjestu, koje Babiak i Hare (2006) nazivaju indikatorima korporativne psihopatije na rukovodećim pozicijama.

Miller (2008, prema Furnham, 2010) psihopatske poslodavce naziva „predatorima“ pri čemu razlikuje dvije vrste nadređenih osoba s psihopatskim tendencijama. Prvi tip je vrlo bistar, koristi se manipulacijama uživajući u nadmudrivanju svojih zaposlenika kako bi postigao osjećaj uzbuđenja i moći. S druge strane, manje bistri „psihopatski šefovi“ češće koriste maltretiranje i zastrašivanje kao tehnike postizanja ciljeva. Važno je naglasiti da šefovi s psihopatskim tendencijama ne osjećaju zahvalnost i empatiju prema podređenim zaposlenicima, iako će ih povremeno nagraditi nakon što zadovolje osobne potrebe kako bi im u budućnosti donijeli još više osobne koristi (Furnham, 2010).

6. PSIHOPATIJA I POLITIKA

Premda je pretpostavka da psihopati čine oko 4% opće populacije, novije studije sugeriraju da „uspješni“ psihopati čine znatno veći dio političke populacije u kojoj se nalaze na visokim pozicijama (Erikson, 2019). Slično tome kako korporativni psihopati iskorištavaju organizacijsku

dinamiku, „politički psihopat“ koristi društvene nemire za ispunjavanje osobnih potreba. Naime, pretpostavlja se da psihopatske tendencije mogu biti vrlo korisne prilikom bavljenja politikom. Budući da politika omogućava posjedovanje moći i stjecanje utjecaja, često je vrlo privlačna za pojedince s naglašenim psihopatskim osobinama koji teže za uzbuđenjem. Naime, političko djelovanje često se intenzivira u vremenima socijalnih previranja, kada lideri i stranke nastoje iskoristiti društvenu nestabilnost za ostvarivanje svojih ciljeva i utjecaja zbog čega se osobe s psihopatskim tendencijama koje dobro podnose stres uspješno snalaze u političkom životu (Nai i Maier, 2023).

Nadalje, u istraživanju koje je predstavio Erikson (2019) analiziranjem izraženosti psihopatskih crta pojedinih političara W. Churchill je samo nekoliko mjesta ispod A. Hitlera, a gotovo jednako visoko procjenjivači su smjestili i D. Trumpa. S druge strane, pojedini kandidati s malim brojem glasova imali su drastično niže psihopatske karakteristike. Točnije, pokazalo se da su predsjednički kandidati s izraženim psihopatskim tendencijama često pobjeđivali na izborima, dok oni s niskom psihopatskim tendencijama često ne uspijevaju postati niti predsjednički kandidati. Prema tome, za pretpostaviti je da visoka razina psihopatskih tendencija može doprinijeti profesionalnom uspjehu. Procjene su pokazale da određene psihopatske karakteristike poput nedostatka straha i anksioznosti te dominacija pozitivno predviđaju uspjeh u obavljanju predsjedničkog posla (npr. Blais i Pruyzers, 2017). Također, Blais i Pruyzers (2017) sugeriraju da sklonost manipulaciji i traženje uzbuđenja potiču „uspješne“ psihopate na uključivanje u politički svijet. Također, Lilienfeld i suradnici (2014) pretpostavljaju da psihopati postižu uspjeh u političkim karijerama zato što određene psihopatske osobine doprinose uspješnom izvršavanju političkih dužnosti. Konačno, važno je napomenuti da Caprara i suradnici (2007) pretpostavljaju da birači glasaju za kandidate kod kojih prepoznaju vlastite karakteristike, što dodatno ide u prilog teoriji o zastupljenosti psihopata u općoj populaciji.

7. ZAKLJUČAK

Kontroverzna tema psihopatije izaziva značajnu pozornost i interes kako u znanosti tako i u popularnoj kulturi. No, često se na nju gleda kroz stereotipnu prizmu zahvaljujući medijskim prikazima u filmovima, serijama i knjigama koji stavljaju naglasak na ekstremne primjere psihopatije. Naime, psihopati su najčešće prikazani kao hladnokrvni ubojice, nemilosrdni kriminalci ili manipulativni pojedinci bez moralnih normi. Drugim riječima, prezentirani su kao nasilnici koji ne mogu funkcionirati u svakodnevnom život bez činjenja kaznenih djela.

Tijekom 20. stoljeća, istraživači kao što su Hervey Cleckley i Robert Hare unaprijedili su naše razumijevanje psihopatije razvijanjem dijagnostičkih kriterija i alata za procjenu i

prepoznavanje psihopatskih osobina. Naime, Hervey Cleckley objavio je knjigu Maska zdravlja u kojoj je opisao psihopate kao pojedince koji pokazuju površni šarm, nedostatak empatije i sklonost prijevari i manipulaciji. Nadalje, Robert Hare konstruirao je Provjernu listu za psihopatiju (PCL) za dijagnosticiranje psihopatije što je pružilo dragocjene uvide u ponašanje osoba psihopatskih tendencija i kako oni mogu funkcionirati u društvu.

Osim što psihopatiju definira niz osobina poput nedostatak empatije, impulzivnost, i egocentričnosti, obuhvaća osobine poput šarmantnosti, manipulativnosti i samopouzdanja koje omogućuju pojedincima da se uklope u društvenu zajednicu. Naime, „uspješni“ psihopati su pojedinci koji pokazuju osobine koje se obično povezuju s psihopatijom, poput nedostatka empatije, krivnje i kajanja, ali su zbog posjedovanja pojedinih psihopatskih karakteristika koje se cijene u društvu sposobni upravljati društvom i postići uspjeh u raznim domenama, poput korporativnog i političkog vodstva.

Pojam „korporativna psihopatija” opisuje pojedince s psihopatskim osobinama u poslovnom svijetu. Ovi „uspješni“ psihopati su često inteligentni, karizmatični i motivirani, što im omogućuje uspjeh u korporativnom okruženju. No, iza njihove uglađene vanjštine krije se manipulacija, iskorištavanje i nedostatak brige za druge. Vješti su u prepoznavanju i iskorištavanju slabosti kolega, čime stječu moć i kontrolu. Slične osobine omogućuju im uspjeh i u politici, u kojoj šarmiranje glasača i manipulacija javnim mnijenjem mogu donijeti značajnu političku moć. Prema evolucijskoj psihologiji, „uspješni“ psihopati često posjeduju adaptivne osobine, poput spremnosti na rizik i nedostatka straha, koje im omogućuju napredak u natjecateljskom okruženju. S druge strane, važno je napomenuti psihopatija nije adaptivna za druge osobe koje gotovo uvijek pate u kontaktu s osobama psihopatskih tendencija.

Proučavanje i razumijevanje „uspješne“ psihopatije može doprinijeti boljem prepoznavanju manipulativnih ponašanja te izgradnji sigurnijih i zdravijih zajednica. Kroz uravnoteženu perspektivu koja priznaje i pozitivne i negativne aspekte „uspješnih“ psihopata, moguće je napredovati u rješavanju etičkih dilema koje proizlaze iz ponašanja „uspješnih“ psihopata, zbog čega je važno suzbijati stereotipe o prisutnosti psihopatije isključivo u kriminalnoj populaciji i poticati na informiranje o osobama s psihopatskim tendencijama koji uspješno funkcioniraju u društvu.

8. LITERATURA

- Aharoni, E. i Kiehl, K. A. (2013). Evading justice: Quantifying criminal success in incarcerated psychopathic offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 40(6), 629–645.
<https://doi.org/10.1177/0093854812463565>
- Anderson, N. E. i Kiehl, K. A. (2014). Psychopathy: Developmental perspectives and their implications for treatment. *Restorative Neurology and Neuroscience*, 32(1), 103–117.
<https://doi.org/10.3233/rnn-139001>
- Babiak, P. (1995). When psychopaths go to work: A case study of an industrial psychopath. *Applied Psychology: An International Review*, 44(2), 171–188.
<https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1995.tb01073.x>
- Babiak, P. i Hare, R. D. (2006). *Snakes in suits: When psychopaths go to work*. New York, NY: HarperCollins.
- Baboselec-Marić, M. (2015). Zaposlenici “otrovnih” karakteristika i njihov utjecaj na organizaciju. *Policija i sigurnost*, 24(3), 261–279. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/157054>
- Benning, S. D., Patrick, C. J., Blonigen, D. M., Hicks, B. M. i Iacono, W. G. (2005). Estimating facets of psychopathy from normal personality traits: A step toward community epidemiological investigations. *Assessment*, 12(1), 3–18. <https://doi.org/10.1177/1073191104271223>
- Blair, J., Mitchell, D. i Blair, K. (2008). *Psihopat: Emocije i mozak*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Blais, J. i Pruyers, S. (2017). The power of the dark side: Personality, the dark triad, and political ambition. *Personality and Individual Differences*, 113, 167–172. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.03.029>
- Boddy, C. R. (2010). Corporate psychopaths and organizational type. *Journal of Public Affairs*, 10(4), 300–312. <https://doi.org/10.1002/pa.365>
- Boddy, C., Miles, D., Sanyal, C. i Hartog, M. (2015). Extreme managers, extreme workplaces: Capitalism, organizations and corporate psychopaths. *Organization*, 22(4), 530–551.
<https://doi.org/10.1177/1350508415572508>
- Bronchain, J., Raynal, P. i Chabrol, H. (2020). Heterogeneity of adaptive features among psychopathy variants. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 11(1), 63–68. <https://doi.org/10.1037/per0000366>
- Caprara, G. V., Vecchione, M., Barbaranelli, C. i Fraley, R. C. (2007). When likeness goes with liking: The case of political preference. *Political Psychology*, 28(5), 609–632. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2007.00592.x>

- Chiaburu, D. S., Muñoz, G. J. i Gardner, R. G. (2013). How to spot a careerist early on: Psychopathy and exchange ideology as predictors of careerism. *Journal of Business Ethics*, 118(1), 473–486. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1599-5>
- Cleckley, H. (1941). *The mask of sanity* (1st ed.). St. Louis, MO: Mosby.
- Coyne, S. M. i Thomas, T. J. (2008). Psychopathy, aggression, and cheating behavior: A test of the Cheater–Hawk hypothesis. *Personality and Individual Differences*, 44(5), 1105–1115. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.11.002>
- DaSilva, D. R., Rijo, D. i Salekin, R. T. (2015). The evolutionary roots of psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 21(1), 85–96. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.01.006>
- DeMatteo, D., Heilbrun, K. i Marczyk, G. (2006). An empirical investigation of psychopathy in a noninstitutionalized and noncriminal sample. *Behavioral Sciences and the Law*, 24(1), 133–146. <https://doi.org/10.1002/bsl.667>
- Dutton, K. (2012). *The Wisdom of psychopaths: What saints, spies, and serial killers can teach us about success*. New York, NY: Scientific American.
- Ene, I., Wong, K. K. i Salali, G. D. (2022). Is it good to be bad? An evolutionary analysis of the adaptive potential of psychopathic traits. *Evolutionary Human Sciences*, 4, e36. <https://doi.org/10.1017/ehs.2022.36>
- Erikson, T. (2019). *Okruženi psihopatima: Kako izbjeći da vas iskoriste*. Zagreb: Poetika.
- Forsyth, D. R., Banks, G. C. i McDaniel, M. A. (2012). A meta-analysis of the dark triad and work behavior: A social exchange perspective. *Journal of Applied Psychology*, 97(3), 557–579. <https://doi.org/10.1037/a0025679>
- Fritzon, K., Brooks, N. i Croom, S. (2019). *Corporate psychopathy: Investigating destructive personalities in the workplace*. Berlin: Springer Nature.
- Furnham, A. (2010). *The elephant in the boardroom*. London: Palgrave Macmillan.
- Gao, Y. i Raine, A. (2010). Successful and unsuccessful psychopaths: A neurobiological model. *Behavioral Sciences and the Law*, 28(2), 194–210. <https://doi.org/10.1002/bsl.924>
- Glenn, A. L., Kurzban, R. i Raine, A. (2011). Evolutionary theory and psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 16(5), 371–380. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2011.03.009>
- Grieve, R. i Mahar, D. (2010). The emotional manipulation–psychopathy nexus: Relationships with emotional intelligence, alexithymia, and ethical position. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 945–950. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.02.028>

- Hall, J. R. i Benning, S. D. (2006). The “successful“ psychopath: Adaptive and subclinical manifestations of psychopathy in the general population. In C. J. Patrick’s (Ed.), *Handbook of psychopathy* (str. 459– 478). New York, NY: Guilford Press.
- Hare, R. D. (1980). A research scale for the assessment of psychopathy in criminal populations. *Personality and Individual Differences, 1*(2), 111–119. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(80\)90028-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(80)90028-8)
- Hare, R. D. (1985). Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 53*(1), 7–16. <https://doi.org/10.1037/0022-006x.53.1.7>
- Hare, R. D. (1991). *Manual for the Psychopathy Checklist-Revised*. Toronto, Ontario, Canada: Multi-Health Systems.
- Hare, R. D. (2003). *The Hare Psychopathy Checklist-Revised* (2nd ed.). Toronto, Ontario, Canada: Multi-Health Systems.
- Hare, R. D. i Neumann, C. S. (2010). The role of antisociality in the psychopathy construct: Comment on Skeem and Cooke (2010). *Psychological Assessment, 22*(2), 446–454. <https://doi.org/10.1037/a0013635>
- Hare, R., Clark, D., Grann, M. i Thornton, D. (2000). Psychopathy and the predictive validity of the PCL-R: An international perspective. *Behavioral Sciences and the Law, 18*(1), 623–645.
- Harms, P. D. i Spain, S. M. (2015). Beyond the bright side: Dark personality at work. *Applied Psychology, 64*(1), 15–24. <https://doi.org/10.1111/apps.12042>
- Hesse, M. (2009). Portrayal of psychopathy in the movies. *International Review of Psychiatry, 21*(3), 207–212. <https://doi.org/10.1080/09540260902747441>
- Hill, D. i Scott, H. (2019). Climbing the corporate ladder: Desired leadership skills and successful psychopaths. *Journal of Financial Crime, 26*(3), 881–896. <https://doi.org/10.1108/jfc-11-2018-0117>
- Hoffman, S. G., Korte, K. J. i Suvak, M. K. (2009). The upside of being socially anxious: Psychopathic attributes and social anxiety are negatively associated. *Journal of Social and Clinical Psychology, 28*(6), 714–727. <https://doi.org/10.1521/jscp.2009.28.6.714>
- Hogan, R. i Hogan, J. (2001). Assessing leadership: A view from the dark side. *International Journal of Selection and Assessment, 9*(1), 40–51. <https://doi.org/10.1111/1468-2389.00162>

- Johnson, S. A. (2019). Understanding the violent personality: Antisocial personality disorder, psychopathy, and sociopathy explored. *Forensic Research and Criminology International Journal*, 7(2), 76–88. <https://doi.org/10.15406/frcij.2019.07.00267>
- Jonason, P. K., Li, N. P. i Teicher, E. A. (2010). Who is James Bond? The dark triad as an agentic social style. *Individual Differences Research*, 8(2), 111–120.
- Karpman, B. (1948). The myth of the psychopathic personality. *American Journal of Psychiatry*, 104(9), 523–534. <https://doi.org/10.1176/ajp.104.9.523>
- Kimonis, E. R., Fanti, K. A., Goulter, N. i Hall, J. (2017). Affective startle potentiation differentiates primary and secondary variants of juvenile psychopathy. *Development and Psychopathology*, 29(4), 1149–1160. <https://doi.org/10.1017/s0954579416001206>
- Kovačević, I. (2021). Adaptivnost psihopatije. *Psychē: Časopis studenata psihologije*, 4(1), 11–22. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/264253>
- Lasko, E. N. i Chester, D. S. (2021). What makes a “successful” psychopath? Longitudinal trajectories of offenders’ antisocial behavior and impulse control as a function of psychopathy. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 12(3), 207–215. <https://doi.org/10.1037/per0000421>
- Levenson, M. R., Kiehl, K. A. i Fitzpatrick, C. M. (1995). Assessing psychopathic attributes in a noninstitutional population. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(1), 151–158. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.1.151>
- Lilienfeld, S. O. (1998). Methodological advances and developments in the assessment of psychopathy. *Behaviour Research and Therapy*, 36(1), 99–125. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)10021-3](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)10021-3)
- Lilienfeld, S. O., Latzman, R. D., Watts, A. L., Smith, S. F. i Dutton, K. (2014). Correlates of psychopathic personality traits in everyday life: Results from a large community survey. *Frontiers in Psychology*, 5(1), 740. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00740>
- Lilienfeld, S. O., Watts, A. L., & Smith, S. F. (2015). Successful psychopathy: A scientific status report. *Current Directions in Psychological Science*, 24(4), 298–303. <https://doi.org/10.1177/0963721415580297>
- Lykken, D. T. (1995). *The antisocial personalities*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Mathieu, C., Neumann, C. S., Hare, R. D. i Babiak, P. (2014). A dark side of leadership: Corporate psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 59(1), 83–88. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.11.010>

- Međedović, J. (2015). *Nomološka mreža psihopatije*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Morselli, C. i Tremblay, P. (2004). Criminal achievement, offender networks, and the benefits of low self-control. *Criminology*, 42(3), 773–804. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2004.tb00536.x>
- Mullins-Nelson, J. L., Salekin, R. T. i Leistico, A. R. (2006). Psychopathy, empathy, and perspective-taking ability in a community sample: Implications for the successful psychopathy concept. *International Journal of Forensic Mental Health*, 5(2), 133–149. <https://doi.org/10.1080/14999013.2006.10471238>
- Mullins-Sweatt, S. N., Glover, N. G., Derefinko, K. J., Miller, J. D. i Widiger, T. A. (2010). The search for the successful psychopath. *Journal of Research in Personality*, 44(4), 554–558. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2010.05.010>
- Nai, A. i Maier, J. (2023). *Dark politics: The personality of politicians and the future of democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Ogloff, J. R. P., Wong, S. i Greenwood, A. (1990). Treating criminal psychopaths in a therapeutic community program. *Behavioral Sciences and the Law*, 8(2), 181–190. <https://doi.org/10.1002/bsl.2370080210>
- Osumi, T. i Ohira, H. (2010). The positive side of psychopathy: Emotional detachment in psychopathy and rational decision-making in the ultimatum game. *Personality and Individual Differences*, 49(1), 451–456. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.04.016>
- Osumi, T. i Ohira, H. (2017). Selective fair behavior as a function of psychopathic traits in a subclinical population. *Frontiers in Psychology*, 8(1), 1604. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01604>
- Patrick, C. J., Fowles, D. C. i Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and Psychopathology*, 21(3), 913–938. <https://doi.org/10.1017/s0954579409000492>
- Petrović, B. i Međedović, J. (2012). *Alternativni pogledi na psihopatiju: Od patologije do adaptivne životne strategije*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Raine, A., Stoddard, J., Bihrlé, S. i Buchsbaum, M. (1998). Prefrontal glucose deficits in murderers lacking psychosocial deprivation. *Neuropsychiatry, Neuropsychology, and Behavioral Neurology*, 11(1), 1–7.
- Sandvik, A. M., Hansen, A. L., Hystad, S. W., Johnsen, B. H., & Bartone, P. T. (2015). Psychopathy, anxiety, and resiliency: Psychological hardiness as a mediator of the

- psychopathy–anxiety relationship in a prison setting. *Personality and Individual Differences*, 72(1), 30–34. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.08.009>
- Schneider, K. (1934). *Die psychopathischen personlichkeiten* (3rd ed.). Vienna: Deuticke.
- Schulsinger, F. (1972). Psychopathy: Heredity and environment. *International Journal of Mental Health*, 1(1), 190–206. <https://doi.org/10.1080/00207411.1972.11448574>
- Sethi, A., McCrory, E., Puetz, V., Hoffmann, F., Knodt, A. R., Radtke, S. R., ... i Viding, E. (2018). Primary and secondary variants of psychopathy in a volunteer sample are associated with different neurocognitive mechanisms. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, 3(12), 1013-1021. <https://doi.org/10.1016/j.bpsc.2018.04.002>
- Skeem, J. L., Polaschek, D., Patrick, C. J. i Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathic personality: Bridging the gap between empirical evidence and public policy. *Psychological Science in the Public Interest*, 12(3), 95–162. <https://doi.org/10.1177/1529100611426706>
- Sokić, K. i Lukač, M. (2018). Uspješna psihopatija: Stvarnost ili mit. *FIP-Financije i pravo*, 6(1), 7–28. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202795>
- Thompson, D. F., Ramos, C. L. i Willett, J. (2014). Psychopathy: Clinical features, developmental basis, and therapeutic challenges. *Journal of Clinical Pharmacy and Therapeutics*, 39(5), 485–495. <https://doi.org/10.1111/jcpt.12182>
- Wallace, L., Fido, D., Sumich, A. L. i Heym, N. (2022). A systematic review on the current conceptualisations of successful psychopathy. *Forensic Science International: Mind and Law*, 3(1), 100076. <https://doi.org/10.1016/j.fsimpl.2022.100076>